

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esityksestä laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Etuuksia muutettaessa lähtökohtana tulee olla sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet ja osallisuuden vahvistaminen. Kun kyse on suurelta henkilöistä, joilla on mielenterveyden ongelmia, muutokset tulisi tehdä osana laajempaa mielenterveyspolitiikan kokonaisuutta, jolla parannetaan oikeuksien toteutumista.

Mielenterveyspoolin mielestä nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen vie tässä mielessä väärään suuntaan. Etuusmuutosten tulisi lisätä yhdenvertaisuutta ja tosiasiallisesti helpottaa etuuksien hakemista, ei vaikeuttaa sitä eikä etenkin jättää osa tukea tarvitsevista ihmisistä etuuksien ulkopuolelle. Nuoren kuntoutusrahaa ei tule lakkauttaa.

Mielenterveyspooli on huolissaan esityksen vaikutuksista erityisesti niihin nuoriin, jotka ovat saaneet nuoren kuntoutusrahaa työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin. Nämä nuoret ovat nyt joutumassa kärsimään muutoksesta, jonka johdosta kustannukset siirtyvät toisaalle ja jopa kasvavat.

Vaikutusarviointia syytä vahvistaa

Hallitus on jo toteuttanut useita lakimuutoksia, jotka ovat heikentäneet etuuksiin perustuvaa nuorten toimeentulon turvaa. Nämä ovat jo ennestään vähentäneet nuoren kuntoutusrahaa saavien määrää. On eräänlainen silmänpääntötempu, että nyt viimeisessä vaiheessa todetaan, että etuutta saa niin pieni ryhmä, että sillä ei ole merkitystä.

Vaikeassa tilanteessa olevien nuorten asemaa on heikennetty myös useilla muilla tavoilla. Näitä ovat muun muassa NUOTTI-valmennuksen heikentäminen ja lastensuojelun jälkihuollon ikärajamuutos. Työpajojen mahdollisuuksia tarjota palveluita nuorille on vähennetty: työkokeilun enimmäiskesto on rajoitettu ja palkkatuet on käytännössä poistettu. Kuntouttavaa työtoimintaa tai sosiaalista kuntoutusta ei voi enää toteuttaa nuorten työpajatoiminnan valtionavustuksella.

Nämä muutokset ovat valitettavia. Haavoittuvassa asemassa olevia nuoria auttaa usein räätälöity kuntoutus, jossa huomioidaan ikävaihe ja muun muassa neurokirjon piirteiden ja mielenterveyden haasteiden vaikutus toimintakykyyn – useinhan juuri nämä haasteet ovat sen taustalla, että nuori alun alkaenkin on työelämän ja koulutuksen ulkopuolella ja kuntoutuksen tarpeessa. Kuntoutukseen pääsyn ja siihen osallistumista tukevien elementtien, kuten mahdollisimman saavutettavan taloudellisen tuen, heikentäminen asettavat nämä nuoret aiempaakin vaikeampaan asemaan.

Esityksen vaikutusarviota tulee täydentää tarkastelemalla laajemmin haavoittuvassa asemassa olevien nuorten asemaan viime vuosina tehtyjen muutosten kasautuvia vaikutuksia sekä nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisesta mahdollisesti aiheutuvan, pienen nuorten joukon todennäköisemmän syrjäytymisen pitkän tähtäimen kustannuksia.

Nuorten kuntoutusetuuksiin ja -palveluihin tehtyjen muutosten vaikutuksia tulee seurata myös jälkikäteen pidemmällä tähtäimellä huomioiden myös palveluiden ja perusturvan muutokset.

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

Nuoren kuntoutusraha tulisi säilyttää

Esityksen perusteluissa kuvataan nuoren kuntoutusrahaa saavien taustaa tavalla, joka itsessään perustelee, miksi nuoren kuntoutusrahaa ei tule lakkauttaa. Näillä nuorilla on valtaosaltaan mielenterveyden tai tarkkaavuuden häiriö tai kehitysvamma. Suurella osalla heistä nämä haasteet näkyvät myös toiminnanohjauksessa. Tämän kohderyhmän tulisi jatkossakin saada heille soveltuvaa etuutta ja tarvitsemaansa tukea mahdollisimman saavutettavalla tavalla.

Osa nuoren kuntoutusrahaa saavista siirtyisi muutoksen myötä ammatillisen kuntoutuksen piiriin ja säilyttäisi etusoikeutensa. On tärkeää, että esityksen mukaan ammatillisen kuntoutusrahan myöntämisehtoihin lisättäisiin uusi kohta matalammasta työelämätaavoitteesta. Tämän tulisi koskea soveltuvien osin myös yli 20-vuotiaita nuoria.

Ammatillisen kuntoutuksen ehdot eivät silti kattaisi kaikkia niitä nuoria, jotka nykyisellään ovat olleet nuoren kuntoutusrahan piirissä. Esitetty muutos tarkoittaisi etuusoikeuden menettämistä niille nuorille, jotka ovat saaneet nuoren kuntoutusrahaa nuorten työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin. Esityksessä ei ole arvioitu, voitaisiinko näiden nuorten oikeus kuntoutusrahaan turvata vaihtoehtoisella säätelyllä.

Se, että nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen jättäisi kokonaan etuuden ulkopuolelle vain pienen määrän nuoria, ei ole hyväksyttävä perustelu tämän etuustyyppin lakkauttamiselle. Nämä nuoret ovat monelta osin erittäin haavoittuvassa asemassa, ja etuusjärjestelmän tulisi tukea heidän osallisuuttaan ja mahdollisuuksiaan hankkia tulevaisuudessa toimeentuloa.

Esityksellä ei tule lisätä nuorten joutumista toimeentulotuen varaan. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, jolla ei ole kuntouttavaa funktiota. Viimesijaiselta etuudelta pois pääseminen on myös tiedetysti vaikeaa.

Nuoren jääminen vuosiksi vaille kokemuksia työelämästä tai koulutuksessa vaikuttaa itsessään heikentävästi mielenterveyteen. Nykymuotoinen työpajatoiminta on tarjonnut osalle nuorista merkittävän kanavan päästä jollain tavalla osalliseksi työelämäyhteisöön.

Nuorten syrjäytymisen kustannukset yhteiskunnalle ovat merkittävät. Esityksen vaikutusarviossa tulisikin ottaa huomioon nämä välilliset vaikutukset, jos muutoksen johdosta pienikin osa kohderyhmästä syrjäytyy kokonaan.

Muutos voi näkyä mielenterveyspalveluiden tarpeen kasvuna

Nuoren kuntoutusraha ei yksinään mahdollista kenenkään toipumista, mutta se on ollut sitä saaville nuorille yleensä osa kuntoutumista tukevien toimien kokonaisuutta. Kuntoutusrahan tarjoama taloudellinen turva on myös osaltaan tukenut osallisuutta ja sitoutumista kuntouttaviin toimiin.

Kuntoutusrahan lakkauttamisen vaikutukset niihin nuoriin, jotka jäisivät jatkossa kokonaan etuusoikeuden ulkopuolelle, kohdentuvat käytännössä erityisen voimakkaasti niihin nuoriin, joiden vanhemmilla ei ole taloudellista mahdollisuutta tukea nuorta tai myös vanhempien toimintakyvyssä tai elämänhallinnassa on erityisiä haasteita, jolloin he eivät pysty auttamaan nuorta etuuksien hakemisessa, tai nuorella ei ole vanhempia. Siten muutos myös asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan keskenään.

Jos kuntoutumista tukevia rakenteita, kuten kuntoutusrahaa, heikennetään, nuoren oireilu saattaa lisääntyä tai pitkittyä. Tällöin hän voi tarvita aiempaa enemmän palveluita muualta, kuten terveydenhuollosta etenkin mielenterveyspalveluista. Tätä ei ole riittävästi huomioitu esityksen vaikutusarviossa.

Nuorten mielenterveysoireilua tulisi mahdollisimman laajasti pyrkiä ehkäisemään ennalta. Jo oireilevien nuorten tuen tulisi olla kokonaisvaltaista ja toivoa antavaa. Nuoren kuntoutusrahan piirissä olevien, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kohdalla yhteiskunnan vastuu tukea heitä parhaalla mahdollisella tavalla on erityisen suuri.

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

-

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Salo Aija
Mielenterveyspooli